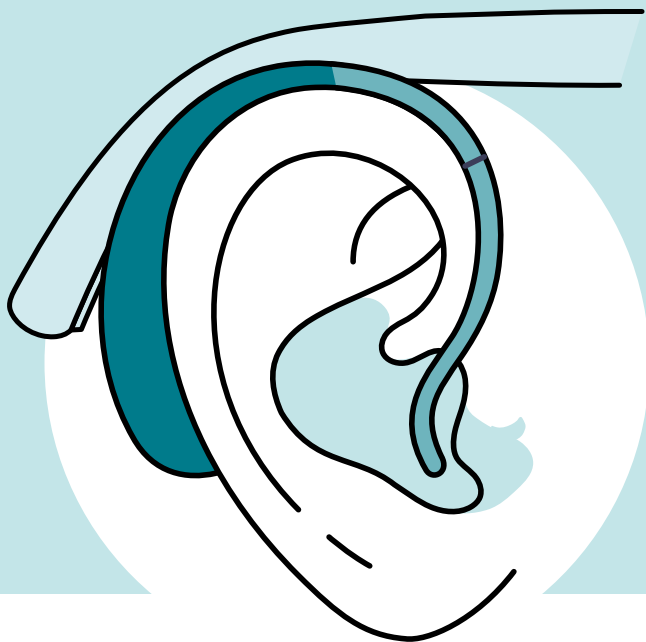

Kombinert syns- og
hørselstap og døvblindhet for
AUDIOGRAFER

NASJONAL KOMPETANSETJENESTE
for døvblinde

Kombinert syns- og hørselstap og døvblindhet for audiografer

Originalens tittel: Dövblindhet för audionomer

Copyright © Nationellt kunskapscenter
för dövblindfrågor (Nkcdb) 2020

Norsk utgave © Nasjonal kompetansetjeneste
for døvblinde (NKDB) 2022

Oversatt og tilpasset til norske forhold:
Elisabeth Svinndal, Gro Hallan Tønsberg,
Sandra Ochoa og Rolf Mjønes

Layout: Tonje Karlsen

Original tekst: Jenny Widmark och Karin Jönsson,
Nationellt kunskapscenter för dövblindfrågor

Illustrasjoner og opprinnelig layout: Lönegård & Co
TRYCK Bohlins Grafiska

Trykk: Hustrykkeriet ved Universitetssykehuset
Nord-Norge HF (UNN)

ISBN 978-82-8445-002-5

NASJONAL KOMPETANSETJENESTE
for døvblinde

www.dovblindhet.no
+47 476 85 163
dovblindhet@unn.no

Innholdsfortegnelse

Innledning	6
Kort om døvblindhet	9
Hva innebærer døvblindhet	12
Kommunikasjon	13
Informasjon.....	14
Orientering og forflytning.....	17
Tips.....	21
Synshjelpemidler som krever hørsel	22
Talestøtte.....	22
Lydbøker	24
Streaming av lyd	24
Utpøving av høreapparat og andre hjelpemidler	26
Vær ekstra nøye	26
Lag minst ett program for optimal omgivelseskontroll	27
Håndtering	28
Høreapparat med streaming	29
Ledsaging via mikrofon	30
Batterier	31

Håndtering og opplæring i bruk av hørselshjelpemidler	32
--	-----------

Oppfølging.....	36
------------------------	-----------

Hvordan skape et godt møte.....	38
--	-----------

Forberedelser	39
---------------------	----

Rommet.....	40
-------------	----

Møtet	41
-------------	----

Andre gode tips	42
-----------------------	----

Bestille og benytte tolk	43
--------------------------------	----

Husk!	45
-------------	----

Tenk også på.....	46
-------------------	----

Huskeliste for audiografer i møte med personer med døvblindhet	47
---	-----------

Før besøket	47
-------------------	----

Under besøket	47
---------------------	----

Valg av apparat	48
-----------------------	----

Tilpasning.....	49
-----------------	----

Håndtering.....	49
-----------------	----

Kontinuitet.....	50
------------------	----

Vil du vite mer?.....	51
------------------------------	-----------

Innledning

Denne boka henvender seg til audiografer i både privat og offentlig sektor uavhengig av arbeidsoppgaver. Målet med boka er å bidra med relevant kunnskap om kombinert syns- og hørselstap og døvblindhet som du kan ha nytte av i ditt arbeid som audiograf. Her finner du en kort beskrivelse av bakgrunnen for de praktiske og pedagogiske tipsene som du finner i boka. Hvordan kan du som audiograf legge til rette for et besøk, hva kan du tenke på i møtet og hva kan du gjøre for at teknikk og hjelpemidler skal fungere best mulig? Dette er enkle grep som kan gjøre en stor forskjell.

Det finnes mange hjelpemidler som kan brukes for å kompensere for syns- og hørselstap. Men en person med døvblindhet kan ha behov for et hørselshjelpemiddel for å kunne bruke et synshjelpemiddel – og omvendt. Derfor kan en grunnleggende forståelse for

konsekvensene av et synstap gi et mye større utbytte av de hørselshjelpemidlene som prøves ut, og utgjøre en positiv forandring i personens liv, enn om vi bare fokuserer på hørselstapet.

Dette er altså en bok som kan hjelpe deg som audiograf med å finne høreapparater og andre hjelpemidler som ikke kun kompenserer for et hørselstap, men som også tar hensyn til synstapet eller døvblindheten.

Kort om døvblindhet

Begrepet døvblindhet kan gi en forestilling om at en person verken ser eller hører. Slik kan det også være i noen tilfeller. Men døvblindhet er et paraplybegrep som omfatter ulike grader av kombinert syns- og hørselstap. Vi snakker om døvblindhet når sansetapene til sammen gjør det vanskelig, og noen ganger umulig, for den ene sansen å kompensere for den andre.

Syn og hørsel er våre to viktigste fjernsanser, og de gir oss mulighet til å oppfatte hva som skjer på avstand. De som både ser og hører, tenker kanskje at hørsel er den viktigste sansen for kommunikasjon uten å tenke over at synet har stor betydning i både tegnspråklig og talespråklig kommunikasjon: vi avleser blant annet ansiktsuttrykk, kroppsspråk, taletempo og stemmeleie. Til sammen gir syn og hørsel inntrykk som hjelper oss å tolke og forstå det som sies til oss. Med et kombinert sansetap risikerer vi derfor å miste viktig informasjon i

kommunikasjonen, og denne må formidles på andre måter.

En person med døvblindhet vil ofte bruke syns- og hørselsresten på forskjellige måter, avhengig av situasjon og hjelpemidler, og dette kan også endre seg over tid. Det er energikrevende og tidkrevende å ha døvblindhet. Hjernen må jobbe hardt for å skape mening og sammenheng, ofte ut fra fragmentariske inntrykk. Det kan lett oppstå misforståelser som i sin tur stjeler energi.

Dersom en person har andre vansker i tillegg, som for eksempel dårlig balanse, nedsatt berøringssans eller bevegelighet, reduseres muligheten til å kompensere ytterligere. Tidvis nedsatt energinivå, en infeksjon som for eksempel en vanlig forkjølelse, dårlig søvn eller uro for noe, kan også gjøre at det blir mindre energi igjen til å tolke de syns- og hørselsinntrykk man får. Dette gjør at vi kan oppleve at en person har «mer eller mindre døvblindhet» til ulike tidspunkt og i ulike situasjoner. Det kan også innebære at måten vi må

kommunisere på vil variere fra dag til dag og i ulike situasjoner. Mange personer med døvblindhet beskriver energitapet som «den tredje funksjonsnedsettelsen».

Å ha døvblindhet innebærer også å måtte finne ulike strategier for å holde stress og uro på avstand, noe som tar krefter, både fysisk og psykisk. Ulike forutsetninger skaper stor individuell variasjon i behovet for støtte og oppfølging.

Hva innebærer døvblindhet?

Det finnes mange konsekvenser av døvblindhet. En konsekvens som er viktig å huske på for deg som audiograf, er personens manglende mulighet for overblikk over de visuelle omgivelsene. Mangelen på overblikk er vanskelig å kompensere for med hjelpemidler, men mange lærer seg i ulik grad å kompensere for dette gjennom kunnskap og erfaring. Derfor kan opplæringsevne, prioriteringer og hvor lenge personen har hatt samme synsstatus påvirke muligheten til å tilegne seg informasjon selvstendig, samt å forflytte seg og orientere seg i ulike miljøer.

En person med døvblindhet oppfatter som regel den sist inntrufne funksjonsnedsettelsen som mest begrensende. Dersom man har lært å leve med et hørselstap kan en nedsatt synsfunksjon i tillegg føre til at tidligere strategier ikke fungerer lenger. På samme måte kan mange av strategiene som en person med synstap har lært seg, bli veldig krevende og nesten umulige med et hørselstap i tillegg.

Kommunikasjon

Hørselshjelpemidler er ofte først og fremst rettet mot å støtte personen i å oppfatte talespråk. Vi må likevel huske at problemer med å høre og forstå tale forsterkes av å ikke kunne kompensere med synet.

Synets dominans over hørselen er avgjørende når vi skal oppfatte tale. Hvis øyet og øret er uenige, vinner øyet. Visuell informasjon ved talespråklig kommunikasjon er veldig viktig for mange personer med hørselstap. Taleoppfattelsen øker betydelig når en person får tilgang

til den visuelle informasjonen som ligger i ansiktet til den som snakker, slik som munn-avlesning, mimikk og annet kroppsspråk.

Vi vet også at når vi kan se den som snakker, er vi mindre sårbare i støyende lydmiljøer, energiforbruket minsker og vi oppfatter tale-lyder bedre. Å se den som snakker kan forbedre taleoppfattelsen like mye som om man reduserer bakgrunnsstøyen med 20 desibel. Selv for personer med store synstap er små holdepunkter fra synet viktige for taleoppfattelsen. Derfor kan selv små forbedringer av taleoppfattelse innebære store forbedringer av livskvaliteten.

Hvis personen opplever forverring av hørselen, mens audiogrammet ikke bekrefter det, kan det kanskje være at det er synet som er forverret og derfor må kontrolleres.

Informasjon

Uansett hvilken type informasjon vi leter etter, har vi i dagens informasjonssamfunn utviklet stadig bedre grensesnitt for å finne informa-

sjon raskt. Grensesnittene bygger på overblikk og har ofte innhold som automatisk byttes ut flere ganger per minutt for at de skal maksimere mengden informasjon til leseren.

For de som ikke kan eller har vanskeligheter med å skaffe seg overblikk, blir disse grensesnittene i stedet vanskelige å håndtere og informasjon blir borte. Tenk deg et søk på internett der du for hver side og lenke du passerer trenger å lese hele siden ovenfra og ned i stedet for raskt å finne riktig lenke med blikket for å komme videre. Med kunnskap og erfaring er det mulig å lære seg å håndtere ulike nettsider raskere slik at man slipper å lese all informasjon på hver side for å komme framover. Siden alle sider er bygd opp på litt ulike måter, må man lære seg de ulike sidene og huske snarveiene for hver og en av dem. En forandring på siden innebærer at personen må lære den på nytt. Det er altså betydelig mer tid- og energikrevende å lete opp og skaffe seg informasjon hvis man mangler overblikket.

I tillegg til mangelen på overblikk kommer det faktum at selve lesingen tar lengre tid. Uansett om personen leser ved hjelp av forstørret tekst eller punktskrift, krever dette mer energi og går saktere. Hvis vi ved hjelp av gode hørselshjelpemidler forbedrer en persons mulighet til å skaffe seg talt/opplest informasjon, kan det innebære en stor forskjell i hvor mye informasjon personen rekker og orker å skaffe seg.

HUSK!

Siden synet ofte blir dårligere over tid, kan behovet for å skaffe seg informasjon gjennom hørselen øke med tiden. Dermed endres behovet for hørselshjelpemidler, selv om hørselen i seg selv ikke har endret seg.

Orientering og forflytning

Både syn og hørsel brukes vanligvis ved orientering og forflytning. Synet kan med stor presisjon lokalisere lydkilder. Det visuelle systemet i hjernen har en større romlig gjengivelse enn det auditive systemet. Hvis lydkilden er usynlig, kan den ikke lokaliseres med like stor presisjon som når den er synlig. Samtidig kan lyd, til forskjell fra lys, flytte seg rundt hindringer slik at hørselen kan oppfatte noe som synet ikke kan. For eksempel kan vi høre, men ikke se, en radio i et annet rom.

Muligheten for å lokalisere lyd er en viktig faktor i dagliglivet, ikke minst for å oppdage farer. For en person med synstap blir denne

muligheten redusert, og dette kan få alvorlige følger. Forestill deg at en person med døvblindhet skal krysse en gate og hører en bil nærme seg. Hvis lyden plutselig avtar, tolkes det som at bilen har stoppet og at det er klart til å gå over gaten. Hvis den avtakende lyden fra bilen isteden skyldtes at mikrofonen på høreapparatene skiftet fokus for å prioritere et talesignal, kan det bety livsfare. Å lokalisere lyd auditivt er en kompleks persepsjonsprosess som krever integrasjon av flere ulike akustiske ledetråder. De primære holdepunktene er lydstyrke, frekvens og ekko. Å høre lyd med to ører, såkalt binaural hørsel, og ha lik hørsel på begge ørene er viktige faktorer i å lokalisere lyd. Det gjør det også mulig å avgjøre om lydkilden er i bevegelse, og det gir forutsetninger for ekkolokalisering – det vil si å lokalisere gjenstander og forandringer i miljøet gjennom å oppfatte ekkoet fra disse.

Mange personer med blindhet og med god hørsel utvikler evnen til ekkolokalisering for å navigere i sine omgivelser. Ekkolokalisering utvikles mer eller mindre aktivt og bevisst.

Det vanligste er å være oppmerksom på ekkoet fra lyden som den hvite stokken gir ved slag fra side til side. En annen måte er å sende ut egne lyder, for eksempel klikkelyder med munnen. Forandringen i disse lydene gjør at vi kan oppfatte når huset vi har gått langs tar slutt, vurdere avstand til nærmeste vegg med mer. Derfor påvirkes også orienteringsevnen når en person med synstap/blindhet som er vant til ekkolokalisering, får et hørselstap.

For en høreapparatbruker som får synstap/blindhet, kan det være avgjørende at høreapparatene har en optimal innstilling for orientering og forflytning. Normalt bør det innebære en så god hørsel som mulig i alle retninger og tilgang til så mange omgivelseslyder som mulig. Det er også viktig at brukeren er bevisst på hvordan høreapparatene fungerer i orienteringssituasjonen slik at hen kan lære seg å bruke det nye lydbildet, og ikke bli lurt til å ta unødvendig risiko.

Talende hjelpemidler med GPS-funksjon og opplesning av meldinger fra smarttelefoner med mer kan også påvirke orienteringsevnen radikalt og dermed muligheten til å unngå farer.

TIPS

- Spør om og hvordan personen bruker hørselen sin til orientering og forflytning: for eksempel i trafikken, i naturen og i hjemmet. Brukes hjelpemidler som hvit stokk, GPS, apper på telefonen?
- Tenk gjennom hvordan automatikk og mikrofoner blir stilt inn optimalt i høreapparatene med tanke på svarene du får på disse spørsmålene. Kan det være avgjørende for høreapparatbrukeren å høre med mikrofoner i 360 grader når hen går utendørs? Kanskje til og med innendørs i noen situasjoner? Trenger personen å høre den hvite stokken sin utendørs?
- Hvis personen bruker ekkolokalisering, bør du teste forskjellige innstillinger i høreapparatene for å oppnå maksimalt resultat.

Synshjelpemidler som krever hørsel

De fleste hjelpemidlene som finnes for å kompensere for et synstap gir informasjon auditivt. Det kan være ulike lydsignaler, innspilte beskjeder eller tekst lest med en syntetisk stemme. Det du som audiograf trenger å fokusere særskilt på, er høreapparatenes mulighet for å streame og optimalisere en syntetisk stemme.

Talestøtte

I de fleste datamaskiner, nettbrett og mobiltelefoner finnes i dag skjermlesere som gjør det mulig å bruke produktene uten å se skjermen. Det vanligste, både for personer med døvblindhet og alle andre, er å bruke en kombinasjon av datamaskin, nettbrett og smarttelefon for å kommunisere og innhente informasjon.

Avhengig av den underliggende programvaren i produktet (operativsystemet) kan det være forskjellige syntetiske stemmer. Det finnes vanligvis flere forskjellige norske stemmer

å velge mellom. Det går også an å regulere hastigheten, og noen ganger kan toneleiet heves eller senkes. Som audiograf har du kunnskapen til å kunne hjelpe til i valget av stemme. Du kan for eksempel tipse om det er kvinnelige eller mannlige stemmer som er enklest å oppfatte med det aktuelle hørselstapet.

Lydbøker

Når en person ikke lenger kan lese ved hjelp av øynene på en enkel måte, kan lesing av lydbøker være et godt alternativ hvis det ikke krever en for stor hørselsanstrengelse. I noen tilfeller kan det være en høreapparattilpassing som utgjør forskjellen mellom å kunne lese lydbøker med godt utbytte eller ikke å lese bøker i det hele tatt.

Streaming av lyd

Streaming av lyd direkte fra TV, mobiltelefon eller datamaskin til høreapparatene kan gi bedre forutsetninger for å oppfatte hva som sies og være mindre energikrevende for personen. Det innebærer samtidig at strøm- eller batteriforbruket øker og at omgivelseslyden minsker/forsvinner. I kombinasjon med at noen streamer samtaler via mobiltelefonen, lyden fra radio og TV samt skjermleseren på mobilen, kan den totale streamingtiden noen dager utgjøre opptil 8-10 timer.

For deg som audiograf betyr det at du trenger å finne ut i hvilke situasjoner streaming kan avlaste og om det krever ekstra tilbehør. Her er det viktig å undersøke om det igjen innebærer at strømforbruket blir så stort at oppladbare batterier ikke klarer en hel dag. Du trenger også å vite om det er viktig å kunne slå av streamingen i visse situasjoner, for eksempel når en pårørende synstolker hendelsen i en film på TV eller når lyder fra trafikken er viktigere enn opplesingen av mobilens varslinger.

Utprøving av høreapparat og andre hjelpemidler

Ettersom denne boka er rettet mot deg som audiograf, tar vi bare opp de faktorene som er unike for personer med kombinert sansetap. I grunnen handler det om å optimalisere hørselen ut ifra et gitt hørselstap med så godt innstilte høreapparater som mulig. Det er altså din kompetanse som audiograf som er det viktigste. Det kan det være bra å huske på når vi nå går videre med de særskilte tingene du også trenger å tenke på ved utprøving hos en person som også ser dårlig eller ikke i det hele tatt.

Vær ekstra nøye

Når forsterkningen skal hjelpe til med orientering i omgivelsene, blir optimaliserte innstillinger enda viktigere. Å bytte høreapparat og lære på nytt blir enda en energytv som i mange tilfeller bør kunne unngås.

REM-måling er et verdifullt verktøy å bruke når man tilpasser høreapparater. Vær nøye med

å optimalisere forsterkningen, og dokumenter måleresultatet slik at det går an å sammenligne med det neste gang høreapparater skal prøves ut. Høreapparatbrukerens hjerne slipper da å kalibrere seg til et nytt lydbilde unødvendig, og audiografen kan så langt det er mulig sikre at den akustiske forsterkningen er optimalisert.

Lag minst ett program for optimal omgivelseskontroll

Det må finnes ett program i høreapparatet der både mikrofonen og signalbehandlingen er innstilt på en så god omgivelseskontroll som mulig. Det hjelper for eksempel ikke alltid å velge en omnimikrofon-innstilling hvis man samtidig velger en utpreget talefokuserende og støydempende signalbehandlingsprofil.

Høreapparatene kan ikke alltid avgjøre når lydlokalisering eller taleoppfattelse er det primære. Det kan derfor i noen tilfeller være relevant for høreapparatbrukeren å stille inn høreapparatene manuelt til den best egnede innstillingen.

Håndtering

Det tar tid og energi å lære nye ting og å lære noe på nytt. Sats derfor på høreapparater/hjelpemidler som varer lenge.

Høreapparater er små og plundrete. Det er små batterier og voksfiltre som må byttes. En eller noen få små knapper kan ha mange ulike funksjoner avhengig av hvordan man trykker.

Det er derfor viktig å involvere personen med synstap for å kunne ta en kompetent beslutning i valg av høreapparater. Hva tror personen selv det er rimelig å kunne håndtere? Vis, test og sammenlign – og unngå selv å avvise noen modeller som umulige i forveien.

En faktor er om det finnes mulighet for å få støtte fra omgivelsene. De fleste personer vil være så selvstendige som mulig i håndteringen av sine hjelpemidler.

Gå gjennom hvilke tilbehør som trengs og hvordan disse håndteres med vedlikehold og lading.

Høreapparater med streaming

De fleste som bruker talende hjelpemidler, har stor nytte av høreapparater hvor lyden kan streames direkte til apparatene.

I hvilke situasjoner trenger omgivelseslyden å ha fortrinn framfor streamingen og hva krever det av brukeren? Dette er det viktig å snakke om:

- Finnes det for eksempel en enkel måte å bytte program på høreapparatene?
- Har streamingen alltid fortrinnsrett slik at brukeren må skru av Bluetooth-koplingen eller skjermleseren på apparater som streamer lyd for å gi omgivelseslyder høyeste prioritet?
- Kan en fjernkontroll gjøre det enklere å bytte mellom ulike programmer og streamingen?

Hvis personen bruker talestøtte på sin mobiltelefon, er det viktig å kontrollere hvor kompatibel høreapparat-appen er med talestøtten. Klarer man for eksempel å bytte program i appen ved hjelp av talestøtten?

Ledsaging via mikrofon

Diskuter behovet for en ekstern mikrofon som muliggjør ledsaging og synstolking i samme rom. En slik mikrofon kan gjøre det mulig for brukeren og ledsageren å bevege seg selvstendig hver for seg. Samtidig kan ledsageren på noen meters avstand til og med gi informasjon om hvem som står hvor i rommet, hva som skjer i en annen del av rommet, om det dukker opp noen hindringer med mer. Det sosiale samværet og dermed livskvaliteten forbedres betydelig i mange sosiale sammenhenger når man ikke er avhengig av å ha en ledsager i direkte fysisk nærhet. Det kan blant annet være på fester, restauranter, markeder, slalåmbakker, idrettsarrangementer og møter.

Det er likevel viktig å informere personen om at når man bruker en ekstern mikrofon, reduseres mulighetene til å lokalisere lyd ved hjelp av høreapparatene. Diskuter hvilke ulike innstillinger og muligheter høreapparatene har og i hvilke situasjoner en ekstern mikrofon kan være til nytte.

Batterier

Å slippe å bytte batterier kan være en særlig støtte for brukere med døvblindhet. Men det krever at de oppladbare apparatene har en batterikapasitet som, med god margin og inklusiv streaming, tillater at apparatene kan brukes fra morgen til kveld uten mellomlading. Det er viktig siden brukere med døvblindhet kan være helt avhengige av høreapparatene til og med for å kunne orientere seg, sende SMS eller be om hjelp.

For oppladbare apparater bør du også vurdere hvor lett det er å lade og kontrollere ladingen uten syn. Det kan være vanskelig å kjenne om apparatene sitter riktig i laderen. For å være sikker på at de lades, må brukeren se at en ladelampe lyser. Vis og forsikre deg om at lampen kan oppfattes med aktuelt syn. Det beste er om laderen gir en eller annen form for taktil tilbakemelding, som et klikk eller en vibrasjon når apparatene sitter riktig i laderen.

For apparater som krever batteribytte, kontroller hvor enkelt det er å gjøre dette med den aktuelle synsfunksjon, berøringssans og motorikk.

Håndtering og opplæring i bruk av hørselshjelpemidler

Det er viktig å gi alle brukere riktige forutsetninger for å lykkes med sine høreapparater og tekniske hjelpemidler. Det som blir spesielt for brukere som også har et synstap, er til dels at det normalt tar lenger tid, til dels at de kan trenge mer inngående kunnskap og utprøving av ulike programmer. Hva innebærer programmene, og hvordan styres de?

Bruken av hørselshjelpemidlene sammen med synshjelpemidlene må også læres. Hvor lang tid som er nødvendig for innlæringen, er individuelt og avhenger av mange ulike faktorer som forkunnskaper, erfaring med bruk av berøringssans, motorikk, kommunikasjonsevne, synsstatus og innlæringsevne.

Det er lett å føle at man ikke strekker til når vi trenger å lære oss noe nytt. Dessverre er det en følelse som reduserer selvtilliten og vanskeliggjør læringsprosessen. Derfor kan det

være nødvendig å gi ekstra oppmuntring og motivering gjennom hele prosessen. Det kan også være verdifullt at personen har tilgang på sine eventuelle forstørrelseshjelpemidler under opplæring i bruk av hjelpemidler.

Husk at berøringssansen ofte er den mest anvendbare sansen for personer med døvblindhet. Gi opplæring ved hjelp av berøringssansen først. Dersom personen har nytte av synsresten sin, vil synet bli brukt automatisk, men synet fungerer kanskje bare bra i riktig lys eller når personen ikke er sliten eller blendet av noe annet. Om personen håndterer hjelpemiddelet med berøringssansen, vil hjelpemiddelet kunne fungere i alle situasjoner.

Spør også om det ville være bra om noen andre kan støtte i håndteringen av hjelpemidlene. La i så fall nærpå personer og/eller personal være med under opplæringen.

En del personer trenger taktil merking for å støtte håndteringen og spare krefter. Merk for eksempel høyre apparat med merkeknøtter på innsiden og lag samme taktile merke på hjelpemidler og ladere.

Du trenger å tilby bruksanvisninger. For at de skal være tilgjengelige, må du spørre hva som er enklest å oppfatte. Det kan være en tilpasset veileder og/eller bruksanvisning med stor tekst. Hvis personen bruker opptakerfunksjon, kan det være en god idé å spille inn den viktigste informasjonen der. Andre leser enklest om de får informasjonen i et godt digitalt format, kanskje som ren tekst i et Word-dokument eller i en e-post.

Tren på nye funksjoner etter evne og behov. Ta ikke alt ved første og andre besøk. Gi enkle hjemmelekser å trene på, og legg opp en plan for innlæring av høreapparater og hjelpemidler.

Be personen å ta med seg eventuelle talende synshjelpemidler for å gjøre dem kompatible med høreapparatene på best mulig måte.

Som vi har vært inne på tidligere, blir høreapparatene enda viktigere for brukere med døvblindhet enn for andre brukere siden de også brukes til fjernkommunikasjon, orientering, informasjonsinnhenting med mer. Det er derfor viktig å ha reserveapparater tilgjengelig

samt å ha rask tilgang til justeringer og bytte når syn og/eller hørsel forandres. Det er rom for å søke om reserveapparater i særlige tilfeller, for eksempel når brukeren i praksis blir blind, døv og ute av stand til å orientere seg uten høreapparat (jamfør rundskriv til folketrygdloven § 10-7).

Oppfølging

Det er i utgangspunktet krevende for de fleste å lære seg noe nytt og venne seg til nye høreapparater og andre hjelpemidler. Det vil være ekstra krevende for personer med kombinert syns- og hørselstap og døvblindhet. Det vil som nevnt tidligere ta lengre tid, og behovet for flere repetisjoner vil være til stede. Det vil derfor være viktig med god oppfølging, gjerne i samarbeid med andre fagpersoner med syns- og/eller hørselsfaglig kompetanse.

Oppfølging av tildelte høreapparater og hjelpemidler er viktig for å fange opp om det er noe som behøver å optimaliseres eller trenes på i etterkant. Kanskje er det behov for en lydjustering eller repetisjon av programmene som er lagt inn i høreapparatet. Noen kan også ha behov for å teste det ut sammen med noen i gitte situasjoner. En del personer har progredierende synstap, og for dem forandres forutsetningene suksessivt over tid.

Hvilke instanser du som audiograf kan samarbeide med, varierer fra kommune til kommune. Nasjonal kompetansetjeneste for døvblinde (NKDB) kan kontaktes for spørsmål og veiledning.

Hvordan skape et godt møte

Det finnes mange faktorer som spiller inn for å få til et så godt, effektivt og positivt møte som mulig. Ifølge mange personer med døvblindhet er det to ting som er det absolutt viktigste i møtet med deg:

- din innstilling, det vil si din måte å møte personen på
- din vilje og kompetanse til å finne riktig løsning

Vårt tips til deg er derfor – hvis du er usikker på hva som er riktig – spør! Opplever du at det er for mange synsrelaterte problemer som du ikke håndterer, ta kontakt med faginstanser med synsfaglig kompetanse for en god helhetsløsning. Det kan for eksempel være syns- og hørselskontakten i kommunen, hjelpemiddelsentralen eller Nasjonal kompetansetjeneste for døvblinde (NKDB).

Forberedelser

Les i journalen eller lignende og forsøk å danne deg et bilde av hvor mye personen ser og hvilke hjelpemidler som er tildelt. Unngå å trekke forhastede konklusjoner utfra det du leser.

Evnen til å bruke en synsrest er svært individuell. Bruk isteden informasjonen til å formulere relevante spørsmål som du siden stiller når du treffer personen.

Rommet

Hvis det er mulig, så velg et rom der du kan styre belysningen og lysinnslipp fra vinduet. Ulike synstap gir svært ulike behov for lys. Noen krever mye lys, mens andre blir lett blendet.

La lyset falle på ansiktet ditt når du snakker. Den du snakker med skal ha ryggen til lyset.

Hvis mulig – bruk alltid samme rom ved hvert besøk.

Møtet

Spør hvordan personen ser og hører deg best og hva som er best avstand mellom dere. Personer med lite synsfelt vil ha større avstand for å se hele ansiktet ditt i synsfeltet, mens andre vil ha deg så nær som mulig for å kunne se deg. Kontroller deretter at belysning og plassering er bra. Kanskje trengs sterkere eller svakere lys fra lamper eller vindu.

Den vanlige regelen om å ha øyekontakt fungerer kanskje ikke. Tenk da på at dette sannsynligvis også innebærer at personen ikke kan tolke ditt ansiktsuttrykk som gjerne består av smil, nikk og andre bekreftelser. Du behøver derfor å legge inn denne type bekreftelser i ordene du bruker. Selv om dere ikke kan ha øyekontakt, kan det være at personen oppfatter munnbevegelsene dine så det er som alltid viktig at ingenting dekker munnen din.

Andre gode tips:

- ha helst ensfargede klær oventil og med en farge som gir en god kontrast til ansiktet ditt og hendene dine
- beskriv ved behov hvordan rommet ser ut og beskriv hva du gjør
- beskriv med ord i stedet for å peke eller si «denne her»
- si fra hvis du må forlate rommet, og gi beskjed om når du kommer tilbake
- ikke ta for gitt at personen har sett, hørt og forstått bare fordi hen nikker
- la personen få opplæring ved å prøve selv. Det gir bedre innlæring og reduserer risikoen for misforståelser
- avslutt gjerne med at personen selv sammenfatter, kanskje i forbindelse med en innlesing på smarttelefonen eller opptakeren sin

Samme audiograf ved alle besøk skaper trygghet og sparer energi. Tenk på at den som har både syns- og hørselstap ofte har mange tjenesteytere å forholde seg til.

Bestille og benytte tolk

Undersøk hvem av dere som skal bestille tolk hvis det er nødvendig. Hvis tolkebestillingen blir din oppgave, trenger du informasjon om hvilken type tolk det er behov for. Er personen i tvil, ha med tolk ved første besøk og spør på slutten av besøket om du skal bestille tolk til neste besøk også.

Tolking for personer med døvblindhet innebærer at tolken har tre oppdrag:

- tolke det som sies. Tolkens oppgave er å formidle både det som du sier og det som personen sier. Slik blir det mulig å ha en trygg samtale uten misforståelser.
- beskrivelse. Ved tolking for personer med døvblindhet må tolken sette ord på den visuelle informasjonen i omgivelsene som personen med døvblindhet ikke ser.
- ledsaging. Med ledsaging mener vi å bistå en person slik at hen kan gå og bevege seg på en verdig og trygg måte.

Tolking for personer med døvblindhet kan omfatte ulike metoder fordi de kommunikative strategiene kan være svært individuelle. Metodene kan være skrive tolking med tilpasset tekst, tale tolking på kort avstand, tegnspråk med tilpasset avstand og begrenset tegnrom, taktilt tegnspråk og bruk av tekniske hjelpemidler i kombinasjon med synstolking og ledsaging.

En metode som de senere årene har fått stort gjennomslag i Norden er haptiske signaler. Haptiske signaler er beskrivelser av omgivelsene der signalene ofte formidles på personens rygg. Det kan for eksempel være informasjon om hvordan rommet ser ut og hva som skjer i rommet.

Vil du lese mer om tolking for personer med døvblindhet, finner du mer informasjon på www.kunnskapsbanken.net under 'tolk' og 'tolkemetoder'.

HUSK!

- Når du bruker spesifikke ord og begreper, for eksempel «streaming», «bluetooth», «iPhone», «iPad» eller «android», er det viktig å kontrollere at både tolk og bruker har oppfattet innholdet korrekt og er enige om hvilket tegn som skal brukes.
- Snakk alltid direkte til personen det gjelder, ikke til tolken.

Tenk også på

Sett av ekstra tid til besøkene da det tar lenger tid å kommunisere, kjenne, forklare og informere. Samtidig er energiforbruket høyt, så spør hva som er passe lengde på besøket. Kanskje er flere korte besøk bedre enn ett langt – eller omvendt.

Hvordan trenger personen å få innkallingen sin? Fungerer den vanlige måten å sende innkallinger, eller trenger hen tilpassinger som forstørret tekst, via e-post, SMS eller telefonoppringning?

Beskriv også i journalen hvordan dere tilpasset belysning og miljø samt hvordan synet fungerte i de ulike situasjonene. Det gjør det enklere å kunne gjøre det på samme måte ved neste besøk.

Huskeliste for audiografer i møte med personer med døvblindhet

FØR BESØKET

- Hvordan skal personen ha innkalling for at den skal være tilgjengelig?
- Sett av godt med tid til besøket.

UNDER BESØKET

- Tør å spørre om personens synstap!
- Sørg for at personen ser deg så godt som mulig for på den måten å høre deg best. Spør hvordan personen vil ha det med tanke på plassering, belysning og avstand. Ha øyekontakt.
- Synstolk rommet ved behov og beskriv hva du gjør. Ta med både hørselsmessige og synsmessige avveininger i samtalen om valg av høreapparater og tilbehør.
- Er du i tvil med hensyn til synsmessige avveininger, kontakt en synspedagog.

VALG AV APPARAT

- Utover det du alltid tenker på i en utprøving, tenk over hvilke apparater som er enklest å håndtere med det aktuelle synet. Tenk på at et apparat som varer over tid og et apparat som er likt det personen har hatt tidligere innebærer et mindre opplæringsbehov, som igjen sparer energi.
- Spør personen om tekst-til-tale/talesyntese benyttes og om det fungerer bra sammen med høreapparatene. Det er ikke alltid at leverandørens apper fungerer sammen med talesyntese. Kontroller at de aktuelle funksjonene er tilgjengelige og er mulige å få tilgang til.
- Kontroller at batteribytte/lading er mulig å gjennomføre selvstendig uten hjelp. Det er også viktig å forsikre seg om at eventuelle oppladbare batterier holder en hel dag, selv når streaming brukes til synshjelpemidler med mer.

TILPASSING

- Tenk på at det kan være viktig å høre hvor en lyd kommer fra. Spør om forskjellige situasjoner der hørselen kan være nødvendig for å oppfatte retning, for eksempel i trafikken. Lag optimaliserte programmer også for disse situasjonene.
- Kontroller at personen er klar over hva som skjer ved automatiske programmer, for eksempel om programmet endres fra å være i omni-modus til å være retningsbestemt.

HÅNDTERING

- På hvilken måte trenger personen å ha bruksanvisningen? Tilpasset hurtig-guide med stor tekst, taleopptak, diktafon?
- Øv på én funksjon om gangen og repeter. Kontroller at informasjonen oppfattes riktig.
- Merk eventuelle justeringsmuligheter taktilt ved behov.
- Øv på å skifte mellom streaming av lyd og omgivelseslyd på en rask og enkel måte.

- Be personen om å ta med seg sine talende synshjelpemidler for å kunne kople dem sammen med høreapparatene på beste måte.

KONTINUITET

- Om mulig, ha samme audiograf ved alle besøk. Dokumenter ekstra tilpassinger og avtaler dere gjør og hvorfor. Slik kan en annen audiograf lettere forstå hva som er gjort og hvorfor.
- Tilby alltid reserveapparater til en person som har både syns- og hørselstap.
- Vurder behovet for kontakt med andre syns- og/eller hørselsfaglige instanser.

Vil du vite mer?

Det finnes mye mer å lære om døvblindhet.

På www.dovblindhet.no og www.nkcdb.se finnes mye variert informasjon som også retter seg mot profesjonelle som møter personer med døvblindhet i sin jobb.

Har du spørsmål, kontakt Nasjonal kompetansetjeneste for døvblinde (NKDB).

Kombinert syns- og hørselstap og døvblindhet for audiografer

Denne boken henvender seg til deg som jobber som audiograf. Hensikten er å bidra til å skape gode forutsetninger for best mulig tilpasning av høreapparater. For en person som har nedsatt syn og hørsel, kan det være nødvendig med et hørselshjelpemiddel for å kunne bruke et synshjelpemiddel, og motsatt. Når den ene fjernsansen ikke fungerer, kompenserer vi vanligvis med den andre. Dette blir vanskelig eller umulig hvis begge sansene er nedsatt. Vi håper du vil få nytte av bokas konkrete tips og råd. Med økt kunnskap og en bevisst tilnærming vil dine tiltak ha stor betydning.

